

Roberto J. PAYRO (1867-1928) werkte als Argentijnse journalist van *La Nación* in België, tussen 1909 en 1923. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, was hij tegen de neutraliteit van Argentinië omdat de Duitsers de Argentijnse vertegenwoordiger neergeschoten hadden. De Duitsers hebben dan PAYRO belet als journalist verder te werken. Hij is dus begonnen Belgische legenden te verzamelen. Hij werd vriend, o. a., van Isidoor TEIRLINCK. De tekst « Los gnomos de Bélgica, nutones y sotais » werd op 10 augustus 1924 in *La Nación* van Buenos Aires uitgegeven maar, nadien, NIET in *El Diablo en Bélgica* (1953) verzameld. Die teksten bestaan al in het Frans in *Le Diable en Belgique* (IEA3637).

**DE DWERGEN VAN BELGIË :
nutons, sotais en kabouters.**

Ik heb ze nooit gezien, maar ik ben er zeker van dat ze bestaan. Ik verlies de hoop niet ze op een dag tegen te komen op de plaats van hun vriendelijke daden. Ik ken ze van reputatie, ze zijn erg sympathiek. De lezer zal ze waarderen zodra ik hem over hen zal ingelicht hebben. Ze zijn van Germaanse oorsprong maar de levensstijl die ze sinds generaties volgen heeft stilletjes aan hun karakter en gewoontes verandert. Hun aanwezigheid in België is sinds altijd gekend. Het gaat om de geest van de aarde, van de familie, wijsheid en goedheid tegenover de mensen. Ze verlaten vandaag even

dikwijls als gisteren hun veilige schuilplaats. Ze tonen evenveel gezelligheid dan toen de mensheid nog de voorkeur gaf aan de mooie en eenvoudige poëzie en de huidige smaak zo hard botst met de delicate geest van wezens die zich halverwege tussen de mensen en de goden bevinden. Iedere dag eenzamer en schuwer, iedere dag met minder, want ze sterven van heimwee als ze denken aan het verleden en kijken met afkeer naar het heden. Ze leven vandaag zoals eeuwen geleden in de heuvelachtige provincies van Luik, Namen, Luxemburg en zelfs op de hoogvlakte van Limburg, bij voorkeur in grotten, in bergholen en in onderaardse gangen dat de elementen in de leisteen gegraven hebben. Daar is het dat ik hardnekkig gezocht heb maar zonder resultaat want ze tonen zich maar af en toe aan de moedige en onschuldige mensen van het platte land die ze liefhebben en respecteren. Maar soms kunnen ze ook, terwijl ze onzichtbaar blijven, de lelijkste poets bakken aan de slechte, boosaardige en kieskeurige dames en heren van onze eeuw. Ze hebben me zeker niet bij deze laatste gerangschikt . Dat zou oneerlijk geweest zijn. Maar het zou goed kunnen dat het niet de afwezigheid van onschuld was maar het feit dat ik een vreemdeling was dat hen weerhield, in afwachting van meer informatie. Maar ik heb sporen gezien die ze achtergelaten hebben. De ingang van hun onderaardse paleizen verstopt tussen de struiken. De zwarte ingang van hun berghol aan de voet van de Belgische bergen. De een of andere

ruïne van hun kleine huisjes. De zware hamers uit metaalschuim van de smidse waar ze het ijzer bewerkten. De resten van hun kleine ovens waar ze metaal smolten ...

Het zijn de nutons, de sotaïs, de aardmannetjes van oud België dat sommigen ook “ *bultdweg* “, sarrasins of kabouters noemen.

De etymologen, waarin ik even sterk geloof als in de kabouters, leiden deze naam onmiddellijk af van de God Neptune en veronderstellen dus dat deze bovennatuurlijke wezens afkomstig zijn van de Olympus. Als ik hun wetenschap niet zou aanvaarden zou ik geneigd zijn deze mooie bastaard schepsels eerder te vergelijken met die van het noorden dan met die van het oosten. Verre van te gelijken op de bosgoden en de saters doen de kabouters denken aan de grote noordelijke familie van de luchtgeesten, kwelgeesten, dwaallichten, trollen, plaaggeesten, impen, brownies, aardmannetjes, farfadets, elfen, ”dwargars”, kobolden, ases en zoveel andere buitengewone wezens die geboren zijn in de mist en de ijsstreken.

Maar in tegenstelling tot de aardmannetjes met hun slechte streken, die onuitstaanbaar zijn, zou men kunnen zeggen dat de kabouters warmer bloed hebben, een vluggere geest, eerder aangedreven door het sap van druiven dan door gegist gerst en hop. Ze lijken op

hun ouders, min of meer verwijderd door de lichaamsgrootte, de kleding en zelfs de gewoonten, maar vooral de lichaamsgrootte. Zij die het geluk hadden ze te zien beschrijven ze me als klein. De ene zou hen maar twee centimeter geven en de anderen schatten ze veel groter maar toch niet te vergelijken met de grootte van een mens. Kortom, ze zijn heel klein, ze zijn ineengedrongen en behaart. Ze hebben een klein gerimpeld zwart hoofd met een baard en geven de indruk oud te zijn. In de plaats van kousen dragen ze beenwindsels die de knieën bloot laten, een bloes met wijde plooien en een brede gordel. De nutons (of kabouters) mengen zich graag met het eenvoudige leven van de boeren. Toen de trein nog niet door de vallei of over de berg reed. Toen de industrieën de lucht nog niet vervuilden. 's Avonds, als iedereen op de boerderij met huiselijke taken bezig was, zag men hen, over het algemeen onverwachts, te voorschijn komen. Zelfs als de keukendeur gesloten was kwamen ze in een hoekje bij de kachel zitten tussen de koperen potten en de ketel die rookte. Ze namen dan een kikker uit hun bloes, lieten die bakken op de gloeiende kolen, om hem dan heel smakelijk op te eten zoals wij met een kip zouden doen. Of eerder een kalkoen of een melkvarken van drie maanden oud om de verhouding beter weer te geven. Indien zijn maaltijd heel rustig verliep hielpen zij de boeren als er moeilijk werk te doen was in het huis en de taak was gemakkelijk en heel vlug vervuld. Ondanks dat ze plezier hadden in

het gezelschap van de mensen spraken ze niet, ze hielden er niet van te spreken. Dat was ook niet nodig. Hun scherpzinnigheid liet hen toe de wensen en de noden onmiddellijk te raden om ze te vervullen en te bevredigen. Zo was het dat men hen terecht beschouwde als de beschermers en genie van de huiselijke kring, welwillende vrienden en verdedigers van de armen. Ze waren niet zoals de aardmannetjes, bewakers van een schat. Wat hun superioriteit bewees, was dat ze uitblonken in alle beroepen, toch hadden ze een voorkeur voor smid en ketelmaker. Ondanks hun ingeboren goedheid waren ze soms gedreven door schelmerij, ze waren uit gewoonte nogal prikkelbaar. Maar deze boosaardigheid ging nooit tot slechtheid. En hun woede duwde hen nooit tot gemene en gruwelijke wraak. Ze konden met strengheiden hardheid de beloften afdwingen die men hen deed. Diegene die zich niet aan zijn belofte hield, werd gestraft. Ze konden ook grapjes maken, soms grof maar meestal fijn ten koste van hun vrienden de mensen vooral als deze schuldig waren van een of andere kwaadwilligheid tegenover hun evenmens of niet beleefd was met de nutons (of kabouters) zelf ...

Deze zondaars waren het slachtoffer van hun ondeugendheid. Bijvoorbeeld : als ze op een avond met hun paard wandelden, sprongen de klein dwergjes achterop, bemachtigden de teugels, ondanks alle pogingen van de ruiter en leiden het dier zo tot aan het

moeras. Als hij goed in de modder zat, vluchtten ze met een schrille schaterlach. Tot grote woede en wanhoop van het slachtoffer die zich niet kon bevrijden uit de modder, zich niet op hen kon wreken en heel boos werd. Hun slechte grappen waren ontelbaar maar die waren alleen maar voorzien voor de mannen zonder goedheid, rusteloze vrouwen en zuurpruimen. Ze verstopten hun naalden, ze verwarden hun bobijnen draad of hun kluwen wol, lieten het textiel op het spinnenwiel verbranden alsof men het onvoorzichtig te dicht bij de kaars gezet had, maakten de waterkruik leeg om hen te verplichten terug naar de bron te gaan, lieten het eten aanbranden, sloegen hun potten stuk, braken de poten van hun lievelingskrukje als ze erop zaten of de rugleuning van hun beste zetel. Ze stalen de eieren in hun kippenhok, deden ze hun rokken omgekeerd aandoen, maakten vallen met bergen aardappels omdat ze zouden uitglijden en vallen, kortom ze veroorzaakten een overdreven tegenspoed voldoende om een hele dag te verliezen. En deze vrouwen al wild en slecht gehumeurd van nature, waren het nog veel meer na ieder van deze onaangenaamheden. Dikwijls, bij de thuiskomst van de man, op zoek naar vrede en rust in de huiselijke kring, was het hij, de onschuldige die ervan langs kreeg. Hij die als een afleider de gevolgen van de bliksem onderging die vreselijk losbarste. De dwergjes hadden plezier en lachten, maar hun zin van rechtvaardigheid bracht hen ertoe de vrouw weer te straffen, die

natuurlijk weer wraak nam op de zondebok, het was een vicieuze cirkel. Zo zijn de nutons, dwergen van Wallonië.

Hun tegenhangers in Vlaanderen zijn de kabouters. Deze zijn getrouwd met hun echtgenoten, de Hussen ; zij hebben een karakter verre van engelachtig. Ze zoeken voortdurend ruzie met hun mannen, hun broers, hun kinderen, zijn nooit tevreden, alles gaf hen een uitvlucht om te tieren en herrie te zoeken. Naar het schijnt, als ze geen vrije loop aan hun woede gaven ze ontploften door teveel druk. Het is waarschijnlijk daarom, dat zodra ze tachtig jaar waren, de kabouters zich haasten om hen levend te begraven. Met veel praal en heel eerbiedig met als enige reisgeld een klein broodje en vijf centen en met een overtuiging vol beloften :

- Ga, oud moederke, je zult verjongt terugkomen. (1)

De kabouters en de Hussen wonen onder de grond in bergen en heuvels, in ruïnes van oude kastelen, in verlaten gangen en als ze niets anders vonden, gebruikten ze de hollen van de konijnen, die in Vlaanderen in overvloed zijn. Het blijkt dat ze niet zo klein zijn als hun soortgenoot van Wallonië. Ze dragen een rode broek, een rode puntmuts en een grijze bloes, maar gewoonlijk zijn ze helemaal in het wit gekleed, van kop tot teen, zoals kleine molenaars. Ze hebben een zeer lange baard,

waarin hun kracht zit – zoals die van Samsom in zijn haar –. Diegene die erin slaagt een baard af te knippen krijgt heel eenvoudig zijn kracht. Hun vrijheid afnemen zou een nutteloos bewijs zijn van wreedheid want, in tegenstelling met hun vrouwtjes, de Hussen, zijn ze even gedienschtig als de dwergen zonder dat iemand hen daartoe verplicht. Ze helpen de armen en doen hun best om de ongelukkigen te troosten. Ze nemen het moeilijkste werk op zich. Ze laten de bloem door een zeef vallen, ze karnen de melk om boter te maken, ploegen het veld, stapelen de strobossen op of herstellen de afgebrokkelde molenstenen ... Als hun vrienden de mensen enkels dringende zaken te doen hebben zoals de was doen, gereedschap herstellen of het koperwerk doen blinken, dan moeten ze dat alleen maar aan de voet van de heuvel zetten waar de kabouters wonen, omdat zij het werk uitstekend zouden uitvoeren. Daarvoor vragen ze geen andere betaling dan een klein broodje met boter dat de volgende dag geleverd word als ze de was, het gereedschap of het koperwerk komen terughalen. Ook als zij het nodig hebben, lenen ze keukengereedschap, potten of pannen en geven ze die de volgende dag terug properder en in beter staat terug dan als ze die meegenomen hadden.

Ga nu maar niet denken dat de kabouters landelijke wezens zijn, die alleen maar eenvoudig en grof werk kunnen uitvoeren. Neen, ze hebben grote kennis van

geneeskunde, kennen het vermogen van kruiden en planten en zorgen voor wonderbare genezingen. Het zijn ook zeer handige architecten. Het zijn zij die de beroemde toren van St. Gertrude gebouwd hebben in Leuven (2). Ze zijn ook meesters in toverkunsten, zoals de oude natuurkundigen. Maar ze gebruiken die zeer zelden voor slechte bedoelingen. Het zijn gewoonlijk zij die de eerste stappen zetten om een vriendschapsrelatie met de mensen aan te gaan. Niet iedereen wordt hun vriend, alleen zij die ze zelf gekozen hebben. Deze laatste ziet plots, als hij zich er het minst aan verwacht, een kabouter dichter bij komen om hem een geschenk te geven, een bord met pannenkoeken of poffertjes. Dit is de waarborg voor een stevige en langdurige vriendschap. Maar als door verlegenheid, angst of gelijk welke reden de uitverkorene het geschenk niet aanvaard verandert de vriendschap in haat en verklaart de kabouter zich als een onverzoenlijke vijand. Inderdaad, de kabouters zijn verre van volmaakt te zijn, niet bezield met christelijke naastenliefde die de beledigingen en krenkingen doet vergeven. Ze zijn niet volmaakt, neen, nog minder christelijk of katholiek zo erg dat ze het luiden van de klokken niet kunnen verdragen vooral het angelus dat de gelovigen tot het gebed roept. Daarom is het dat ze verdwenen zijn in de omgeving van de kerken. Ze hebben zonderlinge gewoontes. Ze gebruiken hun sluwheid om te stelen. Het is heel handig dat ze 's nachts voorwerpen

bemachtigen waar ze zin in hebben. Ze nemen eten mee dat ze lekker vinden. Ze melken de koeien in de stal. Ongeluk aan diegene die hen betrapt en die zich probeert te verzetten tegen hun diefstal. Dan gebruiken de kabouters toverij, en ondanks hun kleine gestalte geven ze de spelbreker een flink pak slaag. Ze houden ook van koddig vermaak door ruzie tussen de boerenknechten te veroorzaken en ze op te stoken tot ze elkaar met de knuppel te lijf gaan. De kabouters vormen dan een cirkel rond de vechters, zoals op een moderne boksring, en lachen zolang het gevecht duurt. Ze proberen het zo lang mogelijk te laten duren door de woede van de kampioenen op te hitsen. Maar ze hebben geen ander favoriete tijdverdrijf. Ze willen niet spelen zoals de kinderen, haasje over, wedstrijden lopen of hinkelspel ... Wat ze het liefst doen is dansen met hun vrouwtjes, de onhandelbare Hussen, gepassioneerde danseressen. Je moet ze zien, de lente- en zomernachten wiegelen in de kring terwijl ze elkaar de hand geven, grote sprongen maken en gekke streken uithalen in het gras als de maan schijnt. Wat een plezier ! Wat een geestdrift ! Ze dansen ook in de herfst, op het dikke tapijt van dode bladeren dat de eerste kou roodgekleurd heeft en van de bomen laten vallen heeft. De koperkleurige stammen passen goed bij het rood van hun mutsen en hun broeken, terwijl hun grijze bloes zilverachtig kleurt in de maneschijn. De mens kan ze maar heel zelden verrassen in hun vermaak. Want zodra ze voelen of denken

geobserveerd te zijn verdwijnen ze als bange muizen tussen het gras en de bladeren om heel vlug toevlucht te zoeken in hun schuilplaats, de ruïne van een kasteel, een grot of het hol van een konijn. Ze zijn eigenlijk zoals hun broers de dwergen. Minuscule kinderen met een baard, voorzien van alle levensvreugde, vriendelijkheid en rechtvaardigheid met alle bevliegingen, alle onschuldige ondeugendheid, zelfs de perversiteit die gewoonlijk onze kinderen kenmerkt ... In een andere gelegenheid waar de dag zo mooi opkomt als vandaag, onder de onvergelijkbare hemel, zal ik het een of ander avontuur vertellen van deze heldere wezens uitgevonden door de verbeelding van het volk in de mist en de nevel ...

Nota's :

(1) de vermoedelijke bron van PAYRO bevindt zich in de franstalige versie van TEIRLINCK (I.), *Le Folklore flamand (folklore mythologique)* ; Bruxelles ; Charles Rozez libraire éditeur ; 1890, blzd 149. (CDE)

(2) PAYRO vertaalt dan, voor zijn Argentijnse lezers, het uittreksel over de St. Gertrude kerk van Leuven opgesteld door JOURDAIN (Alf.) & VAN STALLE (L.), in hun *Dictionnaire encyclopédique de géographie historique du royaume de Belgique*, tome Ier, blzd. 724. (CDE)

Extrait de “Le Diable en Belgique”, collection “IDES ... ET AUTRES”, volume 36-37. (Publication du CENTRE de DOCUMENTATION de l'ETRANGE, en abrégé CDE).

Copyright :

- voor de Spaanse versie, “El Diablo en Bélgica”, 1953, Julio E. Payro et Editorial Quetzal ;
- voor de Nederlandse vertaling, 2013, Anne MOERS.